

Prof. Stefan Nosek (22.03.1909-19.07.1966)

Stefan Nosek urodził się w Krakowie, tam w 1928 roku uzyskał świadectwo dojrzałości w III Państwowym Gimnazjum im. Króla Jana Sobieskiego. W latach 1928-1932 studiował historię i prehistorię na Uniwersytecie Jagiellońskim. Po przerwie spowodowanej odbywaniem służby wojskowej w 4 pułku strzelców podhalańskich, w 1934 roku uzyskał stopień magistra filozofii z zakresu historii na podstawie pracy *Bastarnowie* i w 1936 roku w zakresie prehistorii na podstawie pracy *Trzy posagi kamienne z Bambergu*. Podczas studiów działał czynnie w Studenckim Kole Prehistoryków UJ, w którym w ciągu kolejnych dwóch kadencji pełnił funkcję wiceprezesa i następnie prezesa. Równocześnie, by móc zapewnić sobie utrzymanie, pracował początkowo w Bibliotece Jagiellońskiej jako stypendysta, w roku akademickim 1930/31 jako asystent Zakładu Archeologii Przedhistorycznej UJ, następnie w Muzeum Archeologicznym Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie, jako asystent, a od 1937 roku na stanowisku kustosa. W 1938 roku uzyskał na Wydziale Filozoficznym UJ tytuł doktora prehistorii na podstawie pracy *Kultura grobów skrzynekowych i podkloszowych w Polsce południowo-zachodniej*. W 1939 roku zostaje członkiem współpracownikiem Komisji Prehistorycznej PAU. W 1938 i 1939 roku był członkiem Zarządu Koła Krakowskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Prehistorycznego. Z prac terenowych prowadzonych w tym czasie wymienić należy wspólne z Tadeuszem Reymanem badania na cmentarzysku kultury łużyckiej i wenedzkiej w Opatowie, w pow. kłobuckim. Po wrześniowej wojennej tułaczce Profesor Nosek wraca do Krakowa. Całą okupację pracuje w Muzeum Archeologicznym, gdzie nie przerywając pracy naukowej, prowadzi wraz z innymi tajne wykłady. Jednocześnie razem z wszystkimi pracownikami muzeum ratuje przed zrabowaniem do Niemiec szereg cennych zabytków. W domu ukrywa i przechowuje wszystkie akta i pieczęcie Krakowskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Prehistorycznego.

W 1945 roku przechodzi do pracy na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Organizuje, i to jest jego największą zasługą, dosłownie z niczego, Katedrę Prehistorii na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym. Po przełamaniu trudności organizacyjnych podejmuje prowadzenie prac naukowych i dydaktycznych. Okres „lubelski” wydaje się być najbardziej owocny w życiu Profesora. W 1947 roku habilituje się na UJ na podstawie pracy zagadnienie *Prasłowiańszczyzny w świetle prehistorii*. W tymże roku, ze względu na brak w tym czasie zorganizowanej służby konserwatorskiej, obejmuje stanowisko delegata Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie na województwo lubelskie i białostockie; rozpoczyna wykłady zlecone z archeologii na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, które prowadzi do 1950 roku. W 1949 roku zostaje członkiem współpracownikiem Komisji Słowianoznawczej PAU.

W 1950 roku z inicjatywy i osobistym staraniem Profesora zostaje urządzona pierwsza archeologiczna wystawa w Muzeum Lubelskim. Do czasu zorganizowania w tymże roku

Lubelskiego Oddziału PTP, którego zostaje wiceprezesem, był we władzach Krakowskiego Oddziału PTP.

Z chwilą decyzji utworzenia na UMCS Wydziału Humanistycznego zostaje jego organizatorem i pełni funkcję p.o. dziekana do chwili przeniesienia się do Lublina profesorów historii.

W ciągu swej działalności w Lublinie szczególnie dużo pracy poświęcił Profesor rejestracji zabytków archeologicznych. Nie licząc prac terenowych ośrodka warszawskiego, wszystkie badania archeologiczne w województwie lubelskim w latach 1948-1952 prowadzone były początkowo przez samego Profesora, a następnie przy udziale jego uczniów i współpracowników. Do najważniejszych jego badań należą przede wszystkim prace na licznych stanowiskach neolitycznych Wyżyny Lubelskiej, zwłaszcza w Stoku, Lesie Stockim i Klementowicach, w pow. puławskim. Poza tym wspólnie z ks. Józefem Motyką prowadził w 1948 roku badania w Łęczkowicach i Targowisku, w pow. bocheńskim. Brał również udział w przygotowaniach ogromnej ekspedycji do badań Grodów Czerwieńskich, kierowanej z rozmachem przez prof. Zdzisława Rajewskiego.

W 1953 roku przechodzi do pracy w Instytucie Historii Kultury Materialnej Polskiej Akademii Nauk, gdzie obejmuje kierownictwo Zakładu Archeologii Małopolski w Krakowie. W latach 1955-1961 pełni równocześnie funkcję dyrektora Muzeum Archeologicznego w Krakowie. W 1957 roku zostaje przewodniczącym Komisji Archeologicznej Krakowskiego oddziału PAN. W tym czasie kierował m.in. pracami wykopaliskowymi (i Stacją) w Igołomi, w pow. proszowickim i w Stradowie, w pow. kazimierzowskim.

W 1954 roku otrzymał tytuł profesora nadzwyczajnego, a w 1966 roku tytuł profesora zwyczajnego.

Po powrocie do Krakowa zostaje wybrany na przeciąg kilku lat prezesem zarządu tamtejszego Oddziału Polskiego Towarzystwa Archeologicznego. W latach 1953-1959 był członkiem Zarządu Głównego PTA. Należał i do innych towarzystw naukowych, jak np. Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Za wydatną pracę na polu archeologii otrzymał Złoty i Srebrny Krzyż Zasługi oraz Odznakę Tysiąclecia Państwa Polskiego.

Był konsultantem podręcznika historii Polski starożytnej, redaktorem sekcji F *Annales UMCS* (1948-1957), *Materiałów Archeologicznych* (1959-1961) i *Sprawozdań Archeologicznych* oraz członkiem komitetów redakcyjnych *Wiadomości Archeologicznych*, *Acta Archaeologica Carpathica*, *Prac i Materiałów Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi*, *Polskich Badań Archeologicznych*, *Dawnej Kultury*, *Postępów Archeologii* i in.

[Za: Jan Gurba, Stefan Nosek (22 III 1909-19 VII 1966). „Rocznik Lubelski” 1966 (wyd. 1968) t. 9 s. 425-428; redakcja tekstu Urszula Kurzątkowska (2011).

Fot.: Repr. Archiwum IA UMCS]